

el wordt de
rm van een
d. Niet uit-
m overvloed
t bouwen te
verbeelden;
een kerk is
tig gebruik

dzoo onvrij,
kunsten vin-
lijk karakter
iemand die-
aal van het

ant worden
Zoo hooge
baar bij die
n materiaal,
kosten ge-
aken eischt
gaven. Een
en en vast
de beschik-
Enkel ge-
bina niet
om zekere
f. Een beeld
baar is, en
dan ook al,
uitgemeen
e stoffen en
en.

ten den bouw-
teen en hout
n komt vaak
ats te staan.
Keulen. En
t de bouw-
nstgedachte
nen gouds.
kunstenaar
ieven, maar
Zijn kunst-
der betaalt
an die ander
k aan welk
orden. Een
museum een
en kerk zijn.
niet genoeg
lk museum
useum van
dan een
En paleis
leis dat tot
gezin moet
erschilt de
gelang die
n bediening
vergadering
(het Heilig-

an ook fei-
kerkgebouw
in den ere-
aarde be-
ven twee-
Tempel op
zoge.

ijds in den
gericht, en
ing van dat
ge daaren-
d men met
in vergade-
beide, zoo
Synagoge,
n hun bouw
komen
hangsel en
of. In de
gelooiven
tenwoordig-

lfs zeggen,
n aanwezig
anderzijds
weet, was
eels groote
riek bijeen-
ren ook de
meel, maar
reking blij-
nen daarom
zalen was,
saamkwam,
kerk van
kelijk hare

van Tem-
mmers de
il gebouwd
Synagoge
ook Tem-
nen afstand
thans de
het Heilig-
stelt en er
lde de Sy-
ze ook ge-
get aardsch
Zooals de
nederzaten,
zaam, zoo
in hun
kende aan

een eigen
in de ge-
vankelijk
arvoor ook
mits die
koms men
Tempelza-
dan eens
Paulus ge-
een lokaal
ngekomen,
was, zich
verdeelde.
e, die ten
niet doelt

op een gemeente A of B, maar op de on-
derscheiden localiteit, waarin men vastelijk
saamenkwam. Niet nu eens hier, dan weer
elders kerkende, maar vastelijk opgaande
naar eenzelfde localiteit. Het kerspel-
of parochiestelsel, edoch onder één kerke-
raad. Want het blijven „de opzieners
te N. N.”

Later wies intusschen de gemeente te
sterk aan, en zag men om naar publieke
lokalen en ruimten, en vond die deels in
de catacomben, deels in de basilieken, een
soort publieke gebouwen voor volksverga-
deringen enz., die wij zoo niet kennen.

Nog later begon men zelf te bouwen, en
bootste toen eerst den basiliekvorm na,
iets waaruit blijkt, dat destijds nog de ge-
dachte van „een vergadering der geloovi-
gen” op den voorgrond stond.

En eerst veel later, toen die eerste
grondgedachte weer plaats maakte voor
het denkbeeld van een gebouw met altaar-
dienst, werden bestaande heidensche tem-
pels in kerken omgebouwd, of ook nieuwe
kerken gesticht van een heel ander type.

Toch is ook in de latere eeuwen, toen
het denkbeeld van een gebouw voor altaar-
dienst algemeen heerschende was, de grond-
gedachte van een vergadering der geloovi-
gen nooit, zooals bij den heidenschen tem-
pelbouw geheel op zij gezet.

De heidensche tempel was enkel op altaar-
dienst ingericht, en het volk stond buiten
op straat, zooals men dit nu nog in het
Zuiden zien kan bij enkele kapellen, waarin
nu en dan dienst verricht wordt, en waar
het volk dan op straat voor staat of knielt.

Dat is de heidensche tempel-idee.

In de Christelijke kerk daarentegen is,
ook toen de altaar-idee wederom heerschende
was geworden, toch altoos een eigen plaats
aan de geloovigen ingeruimd, en op hun
tegenwoordigheid gerekend. Het is zelfs uit-
sluitend daaraan te danken, dat de Christe-
lijke kerkgebouwen ten slotte zoo kolossale
afmetingen aannamen. Dat gedeelte, waarin
de altaardienst verricht werd, was bijna
altoos het kleinste, en het grootste deel van
het gebouw strekte in den regel voor de
ontvangst van de schare, en werd daarom
ingericht met plaatsruimte voor duizenden
personen.

Het Voorhof, als we het zoo noemen mo-
gen, was in den bouw zelf opgenomen, en
vormde er het grootste gedeelte van, alleen
maar niet het hoofdgedeelte. Het hoofd-
gedeelte vormde het koor, dat veelal zelfs een
of twee treden hooger lag.

In dat hoofdgedeelte werd de eigenlijke
dienst verricht, en bij dien dienst verkeerde
de schare lediglijk. Ze zag toe, ze knielde
neder, ze deed stille gebeden; maar zelfs
aan den zang nam ze ten slotte geen deel
meer. In haar plaats zong een gangoor van
het orgel.

Alleen bij de predikatie, die slechts nu en
dan plaats greep, werd het anders; daarvoor
stond een predikstoel in het Voorhof. Om
dien kansel verzamelde zich de schare. En
zoo luisterde ze toe.

Naar dien dienst en naar dat gebruik had
zich dan ook allengs de bouw der kerken
ingericht, en in den Gotischen kerkbouw
had deze opvatting haar zenith bereikt.

Toen nu de Reformatie opkwam, ontstond
er natuurlijk strijd tusschen de weerboven-
komende gedachte van de „vergadering der
geloovigen”, en de in steen belichaamde
gedachte van den altaardienst met in den
bouw opgenomen Voorhof.

Tweeërlei deed zich hierbij voor.
In steden en dorpen waar de Reformatie
heel de bevolking, of althans verreweg het
grootste deel der bevolking aanpreekt, moest
het bestaande gebouw ingericht worden
voor den gewijzigden dienst. In steden en dor-
pen daarentegen, waar dit niet het geval was,
moesten „die van de Religie”, gelijk men ze
noemde, omzien naar een ander lokaal, of
ook zelf een kerk gaan bouwen.

Te Amsterdam vergaderden de Gerefor-
meerden in de 16e eeuw eerst in een
werkplaats; later namen ze de Oude en
Nieuwe kerk met de kapellen in bezit,
en nog later bouwden ze de Wester-,
Ooster-, Zuider- en Noorderkerk zelf.

Dat in gebruik nemen van bestaande
kerkgebouwen, die geheel op altaardienst
waren ingericht, voor wat nu zijn zou een
„vergadering der geloovigen,” is toen oor-
zaak geworden van al het ongemak, waarin
men zich drie eeuwen lang geschild heeft.
Het koor werd dan afgesloten, en in het
grootste schip der kerk zat men neder, om
een wat solider predikstoel, en met om
dien predikstoel een doophek, waarin de
ouderlingen en diakenen zaten.

Voor zooveel men daarentegen zelf bouwde,
liet men het koor weg, ook de zijvleugels,
en bouwde of een rond of een ruitvormig
gebouw, soms met, soms zonder imitatie
der zipschepen, maar in den regel zonder
dat de bouwheer zich helder rekenschap
had gegeven van de wijze waarop de ge-
zuiverde kerk-idee in steen moest be-
lichaamd worden. Alleen van de koepel-
kerken kan dit ten deele worden toegege-
ven. Maar zelfs de Westerkerk te Amster-
dam, die op zichzelf als gebouw de meeste
kunstwaarde bezit, kan niet gezegd wor-
den, dat ze uiting gaf aan een hooge op-
vatting van het doel, waarvoor ze werd
opgericht. Om slechts één ding te noe-
men, bij een vergadering der geloovigen is
een der eerste eischen, dat wie spreekt ver-
staan kan worden, en toch is de akoestiek
bijna in geen kerk slechter te denken, en
ook de afstand tusschen wie spreekt en
hoort geheel beginselloos gemeten.

Dit zou heel anders gelopen zijn, in-
dien men destijds allerwegen meer had moe-
ten bouwen. Dan zouden er bouwmeesters
zijn opgestaan, die aan deze soort bouw
hun kunst en hun leven wijdden. Nu
daarentegen kerkbouw slechts zelden, en
nog zeldzamer uit ruime beurs voortkwam,
was men meestal de bestaande gebou-
wen in gebruik nam, heeft de geest der
bouwkunst zich niet klaarkijk genoeg ge-
richt op het doel, en daardoor is niet dan
bij uitzondering een gebouw verkregen,
dat een goeden dienst deed, en zin in zich
droeg.

Het fijne puntje.

Het Classicaal Bestuur van Dokkum
heeft Dr. L. A. Bähler schuldig verklaard
en kerkelijke straf op hem toegepast.

Feitelijk liep het geding over de vraag,
of men aan de kerkelijke reglementen ab-
solute gehoorzaamheid verschuldigd is, of
wel dat de gehoorzaamheid aan de regle-
menten haar natuurlijke grens vindt in de
gehoorzaamheid aan God.

Dr. Bähler had desaanvaande verklaard,
absolute gehoorzaamheid aan de kerkelijke
reglementen te weigeren.

Hij schreef:

Ik wenschte wel, dat zij de hand op het hart
legdet, en voor God en uw geweten den grond
dezer beschuldiging onderzoekt, en nu nog het
staat in uwe macht allen indruk van een in-
quisitoriaal drijven dien ik mocht ontvangen
hebben of nog hebben, bij mij uit te wischen.
Waarom de verzekering, dat ik alle regle-
menten, statuten, verordeningen der Ned. Herv.
Kerk, voor zooverze zij in den geest van Chris-
tus zijn, ten volle beaam en betracht?

Nu wordt alzoo als grens aangegeven:
Dat alleen die reglementen zijn te gehoor-
zamen die niet strijden tegen den geest van
Christus.

En later betuigt hij:

In tegenstelling met uw oordeel acht ik mijn
vorig schrijven aan u volledig en voldoende,
alleen wel wat gemoedelijk misschien. Desniet-
temin wil ik u antwoorden op uwe vragen. U
herinnerende aan mijn mondelinge verklaring
van den 5n October l.l. dewelke is, dat ik mijn
godsdiensstige overtuiging voortrek, waar zij in
botsing komt met Staat of Kerk, zoo luidt
mijn antwoord op uw eerste vraag: Ja ik erken
mijn verplichting om te gehoorzamen aan Art.
9 Regl. O. en T., tenzij ik mij van Godswege
daarin verhinderd voel; en mijn tweede antwoord
op uw tweede vraag: Ja ik erken onderworpen
te zijn aan de rechtspraak der kerkelijke
besturen, waar deze onderwerping tegelijk eene
onderwerping aan Gods wil voor mij inneeft.

Wie nu den onzaligen moed bezit, om een
hooger beroep op God en Christus een reser-
vatio mentalis te heeten, heeft die wel een God
en kent die wel een Christus?

Hierop nu overweegt het Classicaal
Bestuur, dat Dr. Bähler nu slechts onder
zeker voorbehoud zijn verplichting erkent
om de kerkelijke reglementen te gehoor-
zamen, onderwijl hij beloofd had, ze te
zullen gehoorzamen zonder enig voorbehoud.
Aldus toch lezen we in het vonnis:

Overwegende dat dus uit de schriftelijke be-
handeling der zaak de volgende feiten vaststaan:
1º, dat Dr. L. A. Bähler onderzeker voor-
behoud zijn verplichting erkent om te gehoor-
zamen aan Art. 9 Regl. Kerk. O. en T. en zich
te onderwerpen aan de kerkelijke rechtspraak.

En voorts:

Overwegende in rechten:
ad 1º dat Dr. L. A. Bähler bij zijne toela-
ting tot de Evangeliebediening blijkens de door
hem afgelegde verklaring en belofte zonder
enig voorbehoud beloofd heeft de veror-
deningen van de Ned. Herv. Kerk op te volgen;
dat hij ter verkrijging van de kerkelijke ap-
probatie van zijn beroeping naar Schiermonnik-
hoofd naar Art. 66 § 5 Regl. op de vacaturen schrif-
telijk betuigd heeft, bij zijne plichtige toe-
lating tot de evangeliebediening afgelegde ver-
klaringen en belofte oprecht te volhouden;
dat het met dat „oprechtelijk” moeilijk
overeen te brengen is dat hij nu de onvoorwaar-
delijk afgelegde verklaring en belofte met zekere
restrictie verklaart op te vatten.

Hiermede is het derhalve, tenzij een ho-
ger Bestuur dit vonnis vernietigt, uitge-
maakt dat er in de Nederlandsche Hervor-
mde kerk gehoorzaamheid aan de kerke-
lijke reglementen geëischt wordt, zonder
enig voorbehoud, d. w. z. ook dan als men
in zijn conscientie overtuigd is, dat ze
tegen den wil van God of van den Christus
strijden.

We zijn zeer benieuwd te vernemen, welk
protest hiertegen zal uitgaan van de zijde
van hen, die, nog in de Hervormde kerk
zijnde, nochtans met ons zulk een kerkrecht-
elijk standpunt, als onchristelijk en on-
schriftuurlijk veroordeelen zullen.

Hierop dient gelet.
Het geldt hier toch de hoofdquestie,
d. i. de vraag, of men menschen meer ge-
hoorzaam zal dan God.

En het is natuurlijk van het uiterste be-
lang te weten, hoe zij die nog aan God en
aan den Christus vasthouden, zich hiertegen-
over gedragen zullen.

Begrijpelijk protest.

Van den heer J. J. van Alphen te Am-
barawa ontvingen we nogmaals een alles-
zins begrijpelijk tweede protest, waaraan
we, om der gerechtigheid wille, ook nu
plaats verleen.

Het is van dezen inhoud:

Hooggeleerde Heer!

De bereidwillige opname van mijn protest
tegen de Gereformeerde kerken in uw geacht
blad, de *Heraut* van 19 Sept. '97, onder het
opschrift „Misverstand” en het daaraan toe-
gevoegde antwoord heeft op mij een aangenaam
indruk gemaakt.

Een geopend oor voor billijke of vermeende
klachten en het streven om een gekwetst gemoed
tot rust te brengen, moet onwillekeurig weldadig
werken.

Uit den grond mijns harten bled ik u daarom
beleid mijn dank aan, hoewel uw antwoord
mijne bedenkingen tegen bedoelde kerken niet
heeft weggenomen.

Het zij verre van mij, dat ik het recht der
kerken: „een dienaar des Woords te kunnen
ontslaan op tweeërlei wijze, of salvo honore
et stipendio, of salvo honore alleen” zou bestrijden.

Doch ik meen met grond te mogen hetwijfe-
len de bevoegdheid der kerken, dat recht op
mij toe te passen: omdat in de acte van
uitzending van een zoodanig recht geen sprake
is, en volgens die acte, de kerken van hare
financieele verplichtingen alleen dan zijn ont-
slagen, wanneer haar dienaar door eigen
schuld zijn ambt zich onwaardig maakte.

Want daarin staat geschreven: „Werd Z. Eerw.,
„wat God verhoede, ten eenigen tijde wegens
„eigen schuld door de Chr. Geref. kerk ontsla-
„gen als zending-leeraar, dan is deze vrij van
„alle financieele verplichtingen jegens hem en
„de zijnen.”

Deze woorden zijn duidelijk en klaar, waarom
ik dan ook de beschuldiging van contractbreuk
niet terugneem, alvorens het tegendeel niet is
bewezen.

Nog iets: Wij willen voor een oogeblik aan-
nemen, dat de kerken het recht hadden, over-
eenkomstig bewuste acte, mij „salvo honore”
alleen te ontslaan. Rest dan niet de ernstige
vraag: of zij, in dat geval, haar zending gelijk
een eerloze hadden mogen behandelen?

Want dit is hier geschied: Had ik mij aan
dronkenschap, hoerij of diefstal schuldig ge-
maakt, geen ontslag verwachtelijk, en in zijn
gevolgen rampvol, zou mij hebben kunnen
treffen, dan nu op mij is toegepast geworden.
Zelfs heeft men mij het recht der verantwoord-
ing en de barmhertigheden onthouden, waarop de
grootste misdadigers aanspraak hebben.

„Wel verklaart de geachte Synode nu: „dat
het ontslag van den voormaligen zending-
leeraar J. J. van Alphen *beschouwd moet worden
te zijn geschied*, „salvo honore”, doch daarmee
maakt zij dit feit niet ongedaan.

En nu vraag ik u, hooggeleerde heer: Zoo
mijne conscientie tot rust kunnen komen, waar
dat der kerken voor de erkenning harer dwaling
onvatabaar schijnt?

Met beleefde aanbieding van deze repliek en
dankzegging voor de plaatsing.

Met verschuldigde hoogachting,
Uw Ed. Hooggele. dw. dienaar,
J. J. VAN ALPHEN.

Ambarawa, 7-2-’98.

Aan

den WalEerw. Hooggele. Heer

den Heer Dr. A. KUYPER,

Redacteur van de *Heraut*.

De Synode van Middelburg heeft o. i.
door hare nadere verklarings zich bereid
getoond, om wat er in den vorm door die
van Dordrecht misdaan was, te verbeteren.
Wensch nu de heer Van Alphen dat
op de eerstvolgende Synode hem een
nieuwe acte van ontslag en dan *salvo
honore* zal worden uitgereikt, zoo zal het
o. i. billijk wezen aan dien eisch te vol-
doen.

De heer Van Alphen overdrift echter ook
nu weer, en stelt het ten onrechte voor, alsof
hij in blanke onschuld stond en alsof de
kerken de wezenlijke schuldigen waren.

Dit is niet zoo.
Hij is aan hen die dit te beoordeelen
hadden, gebleken hetzij onwilling, hetzij on-
geschikt te zijn, om zijn dienst te vervullen,
zooals die vervuld behoorde te worden.